

Motion till riksdagen 2025/26:3906

av Åsa Westlund m.fl. (S)

med anledning av prop. 2025/26:108 Reformering av avfallslagstiftningen för ökad materialåtervinning

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återkomma med förslag till åtgärder som säkerställer att vi klarar målen för materialåtervinning och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen ska utreda hur det finansiella producentansvaret för verksamheters förpackningar och annat avfall skulle kunna förtydligas och skärpas och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att återkomma med en analys och utvärdering av riskerna med att avreglera visst kommunalt avfall, enligt propositionens förslag, och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skärpa miljötillsynen och prioritera den uppsökande tillsynen för att komma åt den illegala avfallshanteringen och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att utreda att införa brottsrubriceringen ”synnerligen grovt miljöbrott” och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Vi socialdemokrater delar regeringens bedömning att det behövs åtgärder för att förebygga att avfall överhuvudtaget uppstår och öka materialåtervinningen i Sverige. Vi välkomnar därför åtgärder som leder i denna riktning. Däremot anser vi att det inte är självklart att regeringens förslag faktiskt kommer att leda till en ökad återvinning och bättre utsortering, trots att det är hela syftet med reformen. Det saknas reformer som på ett tydligt sätt styr mot en ökad materialåtervinning.

För att klara de uppsatta återvinningsmålen krävs bland annat att insamlingen av verksamheters förpackningsavfall förbättras. Men i regeringens proposition saknas förslag som klargör producenters skyldigheter vad gäller förpackningsavfall från verksamheter. Idag kan producenter sätta plast på marknaden och tjäna pengar på detta, och samtidigt slippa undan ansvar. I praktiken vältras kostnaden över på vanliga hushåll. Det är varken rimligt eller rättvist. Vi socialdemokrater anser därför att regeringen ska utreda hur det finansiella producentansvaret för verksamheters förpackningar och annat avfall skulle kunna förtydligas och skärpas.

Vad gäller regeringens förslag till förändringar i ansvarsfördelningen mellan kommun och privata aktörer anser vi att regeringen inte på ett tillräckligt sätt adresserar de tydliga risker som finns med detta.

Regeringen har föreslagit en avreglering som innebär att ansvaret för delar av det kommunala avfallet flyttas från kommunen till avfallsproducenterna. Samtidigt föreslår regeringen att kommunen ska ges ett andrahandsansvar under förutsättning att den som ger upphov till avfallet kan visa att det finns ett bristande utbud av tjänster för avfallshanteringen, att transportavstånden är orimligt långa eller att avfallshanteringstjänsterna erbjuds med oskäligen avtalsvillkor.

Vi socialdemokrater delar bedömningen att det med en sådan ansvarsförändring kan vara nödvändigt med ett kommunalt andrahandsansvar för att exempelvis mindre företag i gles- och landsbygd ska kunna fortsätta att bedriva sin verksamhet. Men att förändra ansvaret på det sätt som regeringen föreslår medför samtidigt flera risker.

För det första riskerar det att leda till en situation där avfallsföretag kan välja att endast erbjuda sina tjänster till kunder eller områden där det är lätt att tjäna pengar. Det kan exempelvis vara stora företag eller städer. Då kan privata aktörer ”plocka russinen ur kakan” medan kommunerna är kvar med de kunder som är mindre lönsamma, exempelvis på grund av långa avstånd. Detta kan i slutändan göra avfallshanteringen

dyrare för hela kundkollektivet, eftersom kommunerna ändå måste bygga upp och anpassa sin verksamhet för att ta hand om de mer kostsamma kunderna.

För det andra ser vi med oro på att kommunerna tvingas bära en betydande ekonomisk risk. Om ett företag som hanterar avfall plötsligt slutar att erbjuda sina tjänster måste kommunerna vara redo att rycka in med kort varsel. Antingen behöver de snabbt kunna ta över den avfallshantering som blir kvar eller snabbt avveckla sin verksamhet om ett nytt företag ska ta över. I båda fallen innebär det en stor kostnad och osäkerhet.

För det tredje kan risken för avfallsbrottslighet öka till följd av den föreslagna ansvarsförändringen. När fler aktörer är inblandade och kontrollen blir svagare finns det större utrymme för oseriösa företag att hantera avfall på fel sätt, till exempel genom illegal dumpning eller bristande sortering. Denna typ av brottslighet kan innebära stora skador på miljön. Exempelvis kan farliga ämnen spridas till våra vatten, marken förorenas eller avfall börja brinna och därmed öka spridningen av farliga ämnen.

Mot denna bakgrund anser vi att regeringen måste återkomma med en analys och utvärdering av riskerna kopplat till förslagen om andrahandsansvar för kommunerna och avregleringen av visst kommunalt avfall.

För att komma åt de oseriösa aktörerna inom avfallshanteringen anser vi socialdemokrater också att det finns ett särskilt behov av tillräcklig tillsyn, inte minst den uppsökande tillsynen. Tyvärr fungerar dagens tillsyn inte på ett effektivt och enhetligt sätt. Vi anser därför att regeringen måste skärpa tillsynen och prioritera den uppsökande tillsynen så att vi kan sätta stopp för avfallsbrottsligheten.

Eftersom avfallsbrottsligheten riskerar att öka med regeringens förslag förstärker det behovet av skärpta straff för grova miljöbrott. Idag är straffen för grova miljöbrott relativt låga i relation till den omfattande skada dessa brott kan orsaka på vår miljö, vår hälsa och vårt samhälle. För att effektivt motverka och avskräcka från miljöbrott kräver vi att regeringen ska se över möjligheten att skärpa straffen genom att införa brottsrubriceringen ”synnerligen grovt miljöbrott”.

Åsa Westlund (S)

Aida Birinxhiku (S)

Johan Löfstrand (S)

Jytte Guteland (S)

Malin Larsson (S)

Sofia Skönnbrink (S)

Tomas Kronståhl (S)